

Vasylchuk E. O., Doctor of Political Sciences, assistant professor of philosophy, political science and Ukrainian, Kyiv National University of Technology and Design (Ukraine, Kyiv), vasilchuk84@bk.ru

Political and legal factors of illegal paramilitary and military units in Ukraine

Analyzes the political and legal factors of illegal paramilitary and armed groups in Ukraine. It is concluded that the emergence and development of illegal paramilitary and armed groups determined by purposeful activity of extremist and terrorist groups. The presence of armed groups fighting extremists opens up opportunities for higher pressure on the political leadership of the state and public intimidation to achieve their illegal objectives.

Keywords: illegal militias and armed groups, extremism, terrorism, national security.

* * *

УДК 323.3–057.34(477)

Щедрова Г. П.,
доктор політичних наук, професор, завідувач
кафедри політології та міжнародних відносин,
Університет ім. Альфреда Нобеля
(Україна, Дніпро), galinashed@gmail.com

ІНСТИТУЦІОНАЛЬНА ДИСФУНКЦІЯ ПОЛІТИЧНОЇ ЕЛІТИ В УКРАЇНІ

Розглянуті прояви інституціональної дисфункції політичної еліти в Україні. Визначено її передумови та наслідки, зокрема у функціонуванні системи стримувань і противаг, впливі на появу кризових явищ, формуванні ціннісних орієнтирів тощо. З'ясовано, що на сучасному етапі елітотворення дисфункція політичної еліти в Україні втілюється у проблемі реалізації комунікаційної функції, деструктивному впливі на систему стримувань і противаг, невідповідності моральним критеріям політичної діяльності, посиленні політичних криз. Запропоновано певні рекомендації, які дозволять подолати або мінімізувати дисфункціональні тенденції. Йдеться про дотримання критеріїв конституціоналізму, створення своєрідних регуляторів, що не дозволять узурпувати владу, дотримання демократичних традицій та високих моральних цінностей, реалізацію комунікаційної функції з обов'язковим забезпеченням зворотного зв'язку та подальше просування євроінтеграції, зокрема через втілення європейських цінностей.

Ключові слова: інституціональна дисфункція, політична еліта, політичний клас, політичні цінності, політична комунікація, публічне управління.

Політична еліта, що за своїм первинним покликанням повинна здійснювати управління суспільством, в умовах демократичної трансформації стикається з низкою викликів. Передусім, йдеться про вимогу внутрішньої модернізації з одночасним впливом на формування адаптивного політичного класу та стабілізацію суспільно-економічного розвитку. Такий обсяг покладених на еліту функцій не завжди збігається з її можливостями і вузькокорпоративними цілями. Відтак, з точки зору об'єктивного сприйняття, може виникнути інституціональна дисфункція політичної еліти як вияв неспроможності управлінського прошарку здійснювати свої основоположні обов'язки або ж як наслідок відсутності консолідованої стратегії політичної дії.

Окреслена проблема як ніколи гостро стоїть у розрізі вітчизняної політики. Саме інституціональна дисфункція політичної еліти може бути пов'язана з кризовими явищами у публічному управлінні, системі стримувань і противаг, ціннісному середовищі суспільства тощо. Визначення передумов, причин та зон впливу і ризиків деструктивної функціональності політичної еліти дозволить розробити та запропонувати механізми подолання цього явища. На етапі якісних трансформацій у державі саме політична еліта має стати рушієм модернізаційних змін і мінімізувати внутрішні протиріччя.

Специфіку функціонування політичної еліти та перебігу елітотворення в Україні досліджували і вітчизняні класики політології, і сучасні автори. Так, проблеми функціонування політичної еліти та, зокрема, політичного класу, лягли в основу наукового пошуку М. Головатого, О. Кочубей, Б. Кухти, Л. Мандзій, М. Михальченка, Ф. Рудича, реформування публічної сфери досліджують О. Оболенський та С. Телешун, кризові явища у політиці – С. Ставченко, а інституціональні особливості політичної сфери – О. Макух. Однак поза науковим аналізом лишається актуальна проблема спроможності політичної еліти реалізовувати свої функції та адаптуватися до демократичних принципів публічного управління.

Завданнями, поставленими у науковій статті, є аналіз проявів і наслідків інституціональної дисфункції політичної еліти в Україні, зокрема, протиріч у реалізації системи стримувань і противаг, невідповідність моральним нормам політичної діяльності, кризових явищ у політиці, оцінки управлінської еліти з боку суспільства та експертів тощо. Вирішення дослідницьких завдань дозволить визначити рівень інституціональної спроможності політичної еліти в Україні та сформулювати пакет рекомендацій щодо подолання або ж мінімізації проявів її інституціональної дисфункції.

Існує безліч поглядів щодо сутності і функціонального навантаження конструкту «політична еліта». Так, В. Парето вважав політичною елітою тих індивідів, які діють із високими показниками у політичній сфері [8, с. 59]. Досить актуальним є твердження Дж. Сарторі, який зазначав, що в кожному суспільстві у формуванні еліти виділяють два чинники: якісний і альтиметричний (владарює той, хто перебуває нагорі, незалежно від того, завдяки чому він там опинився), зокрема йдеться про ідентифікацію еліти з її вертикальною ієрархією у суспільстві. Дж. Сарторі надавав перевагу якісному показнику, адже еліта, на його думку, відображає той перелік цінностей, які є акцентованими у певному суспільстві [10].

Надійним методом ідентифікації політичної еліти вітчизняна дослідниця Л. Мандзій називає зарахування до цієї категорії осіб, які приймають стратегічно важливі рішення [7]. Вперше такий метод свого часу використовували американські дослідники Р. Даль і Р. Патнем.

У контексті наукового дослідження доречно зупинитися на лаконічному, але змістовному визначенні політичної еліти В. Соколова, який трактує це поняття як вищий соціальний прошарок, що виконує основні (корінні) функції керівництва державою та суспільством [11, с. 42].

Функції, покладені на політичну еліту, залежать від низки факторів. Це може бути і стан економічного розвитку, і вектор зовнішньополітичного курсу, і рівень демократичності режиму тощо.

У розвинутих же суспільствах еліта виконує дві провідні функції:

- управління суспільними процесами, вирішення соціальних проблем, підтримка стабільності у суспільстві;
- пропонує соціуму більш високі зразки поведінки і свідомості, ніж пересічні громадяни.

Разом із тим, деякі сучасні дослідники до функцій політичної еліти відносять:

– стратегічну – визначення політичної програми дій шляхом генерування нових ідей, вироблення концепції реформування країни;

– організаторську – реалізація на практиці визначеного курсу, втілення політичних рішень в життя;

– інтеграційну – зміцнення стабільності та єдності суспільства, стійкості його політичної та економічної систем, недопущення і розв'язання конфліктних ситуацій, забезпечення консенсусу з фундаментальних принципів життєдіяльності держави;

– комунікативну – ефективне відображення у політичних програмах інтересів та потреб різних соціальних верств і груп населення [5, с. 97–98].

Для повноцінної реалізації вказаних функцій політична еліта має бути носієм відповідного набору рис і якостей. Серед таких основними, на нашу думку, є високий рівень адаптивності, відповідальність і здатність до аналізу та прогнозування наслідків ухвалених управлінських рішень, дипломатичність, далекоглядність і компромісність у питаннях пошуку суспільного консенсусу. Дослідниця Л. Кочубей додає до цього переліку такі якості, як сучасний менталітет, державний тип мислення, готовність до загальнонаціональних інтересів [5, с. 98].

Однак справжню політичну еліту треба виховувати і налаштовувати на реалізацію суспільних інтересів. У протилежному випадку корозія моральних цінностей, яка властива більшості еліти, неминує «роз'їсть» і саме суспільство. Усунення цих загрозливих тенденцій вимагає тривалого часу, який має бути ефективно використаний для розроблення теоретико-методологічних основ діяльності сучасної політичної еліти, її призначення до виконання властивих функцій та завоюванню довіри у громадян власної країни [15].

Українська політична еліта демонструє відсутність сталої традиції демократичного врядування та досвіду консолідованої діяльності заради забезпечення загально-суспільного добробуту та консенсусу. Це свідчить про певну дисфункцію політичного класу. Так, О. Макух наголошує, що сьогодні у вітчизняній практиці сфера політичного все ще посилює свої позиції стосовно бажання бути основним організаційним джерелом розвитку, незважаючи на те, що існує об'єктивна вимога послаблення її потенційних впливів у формі управлінської та адміністративної сили [6, с. 164]. Як наслідок, такі прояви породжують тенденцію до існування суперечливих явищ, що негативно впливають на механізми комунікації влади та суспільства, функціонування системи стримувань і противаг, популяризацію європейських цінностей й загалом породжують інституціональну неспроможність основних елементів політичної системи.

Однією з найбільш гострих є проблема реалізації комунікативної функції політичною елітою. Зокрема, стали звичними практиками сприйняття елітою суспільства виключно у якості електорату та активізація діалогу між політичним класом та широкими колами громадськості переважно у період виборчих кампаній. Фахівець у галузі державного управління Т. Федорів констатує, що еліти, при владі вони чи ні, намагаються не зачіпати у публічному дискурсі проблем, що могли

б позначитися на їхній підтримці, натомість працюють радше з виборцями, ніж з громадянами [9, с. 18].

Дослідження та оцінка стану комунікації влади з громадськістю стали предметом як науково-теоретичних, так і емпіричних досліджень. У 2015 р. Український кризовий медіа-центр у рамках проекту Gov.Comms.Ua презентував моніторингові висновки щодо ефективності державних комунікацій в Україні, досягнуті спільно з компаніями GfK Ukraine, NoksFishes, TNS і Національною радою реформ [3]. За даними досліджень, імідж державних структур у країні значно зріс за останній час, хоча аудиторія все ще сприймає їх через окремі персоналії, а не як цілісні інститути. Вже традиційно політики говорять на ті теми, які є вигідними для них, ігноруючи інформаційні запити громадськості. Відсутність або обмеженість зворотного зв'язку у спілкуванні влади та суспільства підтверджує тезу про дисфункцію політичної еліти, зокрема у реалізації комунікативної політики.

Не менш актуальною є проблема впливу політичної еліти на функціонування в Україні системи стримувань і противаг. Інструмент демократичного впливу на розподіл державної влади мав би стати й міцним бар'єром проти узурпації важелів управлінського впливу з боку правлячої еліти. Однак для цього в державі повинні бути створені умови для демократичної конкуренції еліт та рівні можливості доступу до формування державних органів для представників влади та громадянського суспільства. В експертних оцінках все частіше наголошується, що система стримувань і противаг в Україні є вразливою до зловживань з боку представників політичної еліти, а її параметри є більш теоретично обґрунтовані, аніж реально втілені. Неспроможність політичної еліти реалізувати свої основоположні функції, маючи увесь обсяг повноважень, свідчить про те, що правлячий клас в Україні навчився боротися за владу, але не завжди здатен нею розпорядитися в суспільних інтересах.

З огляду на вищевикладену тезу варто зупинитися на двох важливих аспектах, а саме – самоідентифікація еліти та її сприйняття й оцінка громадянами. Якщо політична еліта ототожнює себе з джерелом влади та ухваленням політичних рішень, то для суспільства політика все ще лишається персоніфікованою. І політики, і громадяни не враховують такі критерії, як партійність, ідеологічна ідентифікація, а найголовніше – через відсутність доступного механізму замірів та аналізу громадськість ігнорує показник ефективності щодо представників політичної еліти. І хоч соціологічні дослідження засвідчують низьку оцінку діяльності політиків, ми й досі не маємо інструментів, які б дозволили оцінювати якість ухвалених управлінських рішень та їхні наслідки. Водночас наголосимо, що самоідентифікація еліт, їхнє уявлення про себе обов'язково мають пройти етап визнання суспільством. Наразі цей процес запущено, але його алгоритм формується паралельно із самим елітотворенням сучасного зразку.

Це одна проблема, яка частково лежить поза інституціональними межами, але безпосередньо впливає на функціональний аспект політичної еліти, стосується невідповідності моральним критеріям діяльності політиків. Моральні засади не прописані у жодному

нормативному документові, а тому не сприймаються у якості критеріїв якісного відбору кандидатів на вищі керівні посади держави або оцінки компетентності представників політичної еліти. Для подолання такого явища фахівці радять використовувати такі інструменти, як етичний замір або ж моральна експертиза політичних програм тощо. «При ігноруванні питань моральної компетентності влади та її представників суспільство ніколи не позбавиться практики вульгарного політиканства, влади бюрократії, панування політизованого прагматизму», – наголошує вітчизняний дослідник Ю. Кисіль [9, с. 60].

Згідно з результатами нещодавнього моніторингового аналізу компанії NOKS fishes і Центру досліджень публічної політики та комунікацій, для українського політичного класу характерні відсутність чіткого домінування цінностей розвитку або самозахисту. Аналогічна ситуація з орієнтацією цінностей – на суспільство або ж індивідуальність. Ані експерти, ані самі політики не можуть однозначно визначитися щодо пріоритетів. Ставити на відкритість та розвиток чи прагнути захисту й оберігати традиції? Дбати, перш за все, про власну родину чи про людей/суспільство? Таку дуальність еліти, її поки що неспроможність дати суспільству чіткі сигнали, що відповідали б новим цінностям, можна вважати однією з причин, що унеможливило швидко модернізацію українського суспільства, здійснення суспільної революції цінностей «згори» [4].

Орієнтуючись та пропагуючи європейські цінності у політиці, вітчизняні політики ототожнюють їх переважно з позицією підтримки процесу євроінтеграції. Натомість, за даними Європейської соціологічної асоціації, ціннісні маркери груп європейських суспільств включають доброту, універсальність ставлення до людей, самостійність тощо. Український політичний істеблшмент, за підсумками експертного дослідження, прагне бути сильним, багатим та впливовим. Окрім того, експерти дуже низько оцінюють політичну незалежність досліджуваних владних діячів, що свідчить про підозри в керованості політичного класу України [4].

Однак, на нашу думку, запроваджені механізми громадянського контролю здатні поступово вирівняти кількісний і якісний критерії оцінки правлячого класу. Наразі ж функціонування політичної еліти в Україні експерти вважають, скоріше, формальним. Так, за даними Центру політичних досліджень ім. Разумкова, на питання «Чи існує в Україні політична еліта?» 55% опитаних експертів обрали відповідь «За формальними ознаками – так, а за рівнем суспільного авторитету і суспільної довіри – ні» [14]. У цілому ж, аналізуючи політичний процес у 2016 р., фахівці Центру Разумкова охарактеризували його за ознакою високого рівня турбулентності. Така характеристика була зумовлена конфліктним характером відносин між вищими владними інститутами та між окремими групами всередині владної еліти (гострота конфліктів часом доходила до межі політичного самознищення) [13, с. 5]. Аналогічні чинники в минулому році визначено провідними у впливі на партійне будівництво в Україні.

Вітчизняну політичну еліту, яка поки що не відповідає етимологічному критерію «добірності», дослідниця Г. Грабіна називає уособленням субкультури

влади [2, с. 55]. Вона наголошує, що представники українського правлячого класу на рівні ціннісної системи (сфера політичної етики) залишаються переважно класичними носіями культурної матриці посткомунізму. Еволюція субкультури влади за роки незалежності України демонструє як наявність константних елементів, так і певні новації. До перших слід віднести тренди непотизму, патерналізму та станової замкненості. До других, передусім, належить тенденція зниження рівня соціально-політичної інклюзивності та зростання конфліктного характеру міжгрупової комунікації всередині правлячого класу [2, с. 60]. Отже дисфункція владно-управлінської еліти в Україні зумовлена ще й еволюційністю розвитку, яка зберігає традиційні форми функціонування та майже не реагує на модерні виклики як внутрішнього (суспільного), так і зовнішнього (міжнародного) середовища.

Український політолог С. Ставченко вказує, що в умовах демократичних трансформацій нездатність політичної еліти відновити або модернізувати зв'язки у межах оновленої системи влади призводить до кризових явищ у суспільстві. Дослідник наголошує, що індикаторами системної політичної кризи є підвищення авторитарних тенденцій у функціонуванні державної влади, маргіналізація законодавчих органів, деконсолідація політичних еліт [12]. Пояснюючи кризові явища в країні критичним збігом обставин, не слід забувати, що розвиток, перебіг, гальмування та реакція на суспільно-політичні процеси у більшості випадків лежать у площині впливу управлінських рішень, механізми реалізації яких зосереджені в руках політичної еліти. Беззаперечно можна стверджувати, що дисфункція політичної еліти породжує кризи або посилює вже існуючі.

Слід визнати, що українське суспільство досить чітко і безкомпромісно продиктувало вітчизняному політикуму вимогу повної ротації політичної еліти, як владної, так і опозиційної. Назрілими внутрішніми проблемами в Україні є критичні диспропорції у перерозподілі матеріальних благ, монополізація політичного та економічного життя вузькими групами еліт, що не зазнавали якісного оновлення протягом тривалого часу. Такі обставини зумовили ряд негативних явищ, які своїми наслідками вийшли за межі політико-владної площини. Враховуючи цю ситуацію, спробуємо запропонувати певні механізми, здатні подолати дисфункцію політичної еліти та створити умови для демократичної модернізації управлінського класу в Україні.

По-перше, реакцією на звинувачення у неконвенційності дій та рішень політичної еліти має стати дотримання критеріїв конституціоналізму, серед яких – виключність закону та пріоритет інституційних та формально-правових відносин. Недотримання цих критеріїв призводить до панування у сфері державно-владних відносин клієнтально-патронажних зв'язків і постійних спроб знайти шлях, який би дозволяв оминати закон.

Ігнорування такої рекомендації призведе до домінування корпоративних пріоритетів і очевидної схильності органів влади до інтуїтивних і прецедентних мотивів прийняття рішень, а замість відповідальності, компетентності та самообмеження владної еліти у

виконанні своїх повноважень демонструватимуться зовсім інші установки: безвідповідальність, постійне використання різного роду ресурсів для ухилення від виконання законів, застосування силових прийомів політико-адміністративного управління тощо. Відтак конституціоналізм як принцип функціонування політичної еліти повинен, з одного боку, посилити демократичні тенденції в елітотворенні, а з іншого, – привести у відповідність владні повноваження та правове поле їхньої реалізації.

По-друге, будь-яка раціональна влада і, відповідно, владно-управлінська еліта потребує певного внутрішнього стрижня, регулятора. Саме він, будучи обмежувачем, здатний приборкати використання владних відносин і управлінських повноважень заради наживи, егоїстичних цілей. Знаходження такого регулятора є запорукою усвідомлення управлінською елітою сутності політико-владних відносин та свого місця в них і водночас показником володіння мистецтвом владно-управлінської діяльності. Таким обмежувачем, на наше переконання, може стати дієздатна система стримувань і противаг або механізми громадянського контролю та нагляду. Громадські та наглядові ради при центральних органах влади – це перші кроки до створення реальних умов участі громадянського суспільства у процесі розробки та ухвалення політичних рішень в державі.

По-третє, означені в дослідженні ціннісні орієнтири, обов'язкові для дотримання представниками політичної еліти, повинні бути доповнені особистісними якостями політиків. Справжню правлячу еліту має визначати не тільки високий рівень культури, глибока ерудиція, логічна зумовленість високої посади, а ще й високість морально-духовних якостей особистості. Як зазначає, Г. Ашин, бути особистістю – неодмінна умова елітарності [1, с. 35].

По-четверте, налагодження конструктивної комунікації між політичною елітою та її безпосередніми працедавцями, тобто суспільством, повинно відбуватися саме з позиції таких ролей. Обов'язковою умовою є усвідомлення відповідальності перед громадянами, сприйняття своїх функціональних обов'язків крізь призму їхніх потреб та проблем. Запорукою успішної реалізації комунікативної функції стане запровадження постійно діючого зворотного зв'язку.

По-п'яте, європейський вибір у задекларованих заявах вітчизняних політиків має втілюватися й у специфіці формування нової (як мінімум, оновленої) політичної еліти. Практика країн сталої демократії свідчить, що принципи функціонування політико-владної надбудови значною мірою збігаються із загальноприйнятими цінностями суспільства. Таке співвідношення й породило сталий термін «європейські цінності». Вони універсальні для усіх громадян включно з політичною елітою.

Поточний рік для України проходить під впливом складних внутрішніх і зовнішніх чинників. На тлі часткових здобутків євроінтеграційних процесів та вирівнювання урядового курсу країна й досі залишається у складній військово-політичній ситуації, а рівень соціальної напруги близький до критичної. Тому найголовнішим викликом для політичної еліти України буде необхідність неухильного дотримання національних інтересів, зосередження зусиль на питаннях модернізації

країни та покращенні її міжнародного іміджу, спроможність досягти позитивних змін у соціально-економічній ситуації шляхом реалізації реформ та прогресу в боротьбі з корупцією. Це вимагатиме від політичного істеблшменту здатності до консолідації навколо загальнонаціональних цілей, поступового відновлення довіри суспільства до влади та політичних сил, прийняття рішень, які покращуватимуть життя більшості населення у короткотерміновій перспективі, свідомого самообмеження у реалізації власних партійних чи групових інтересів.

Очевидно, що інституціональна дисфункція політичної еліти в Україні зумовлена викоріненою бюрократичною традицією, відсутністю демократичного досвіду та, відповідно, низьким рівнем адаптивності елітарних кіл до модерних вимог часу. Така ситуація є залишковим проявом пострадянського періоду, який можна подолати, використавши як суспільну вимогу оновлення політичного класу, так і назрілу потребу його якісної трансформації у контексті модернізації політичної системи держави.

Список використаних джерел

1. Ашин Г. Толерантность и элита / Г. Ашин // Власть. – 2002. – №5. – С.28–36.
2. Грабіна Г. Політична еліта України як уособлення субкультури влади / Г. Грабіна // Науково-теоретичний альманах «Грані». – 2016. – №3 (131). – С.55–61.
3. Зінченко Л. Комунікація влади з громадськістю: успіх чи провал? [Електронний ресурс] // Детектор-Медіа. – Режим доступу: http://osvita.mediasapiens.ua/media_law/government/komunikatsiya_vladi_z_gromadskistyuu_uspikh_chi_proval.
4. Кононенко Н. Європейські цінності та український політичний клас: чи вдається відірватися від «візантійщини»? [Електронний ресурс] / Н. Кононенко, О. Черний // Детектор-Медіа. – Режим доступу: <http://detector.media/infospace/article/124179/2017-03-17-evropejski-tsinnosti-ta-ukrainskii-politichnii-klas-chi-vdaetsya-vidirvatsiya-vid-vizantiishchini>.
5. Кочубей Л. О. Політична еліта та політичний клас: класичні зарубіжні концепції / Л. О. Кочубей // Сучасна українська політика. Політики і політологи про неї. – 2009. – Вип.17. – С.96–107.
6. Макух О. Деінституціалізація політичної сфери в Україні: теорія та її підтвердження практикою / О. Макух // Studia politicae Ucraino-Polona. – 2014. – Вип.4. – С.165–173.
7. Мандзій Л. Методологія дослідження політичної еліти [Електронний ресурс] / Л. Мандзій. – Режим доступу: http://old.filos.lnu.edu.ua/bulletin_philosophy/ua/docs/visnyk02/articles/mandziy.pdf.
8. Парето В. Компендиум по общей социологии / В. Парето // Антология мировой политической мысли: Зарубежная политическая мысль XX в. – Т.2. – М.: Мысль, 1997. – 418 с.
9. Публічне управління: шляхи розвитку: матеріали наук-практ. конф. за міжнар. участю: у 2 т. / [за наук. ред. О. В. Ковбасюка, С. А. Романиука, О. Ю. Оболенського]. – К.: НАДУ, 2014. – Т.2. – 272 с.
10. Сартори Дж. Вертикальная демократия [Электронный ресурс] / Дж. Сартори. – Режим доступа: http://www.polisportal.ru/files/File/puvlication/Starie_publicacii_Polisa/S/1993-2-9-Sartori-Vertikalnaya_demokratiya.pdf.
11. Соколов В. Моральный аспект / В. Соколов // Политическая элита: состояние и перспективы становления. Политическая социология. Информационный бюллетень. – М.: Луч, 1993. – №7 (14). – С.48–54.
12. Ставченко С. В. Криза як об'єкт політичного дослідження [Електронний ресурс] / С. В. Ставченко // Вісн. Дніпропетр. ун-ту. – 2008. – Режим доступу: <http://www.stationline.org.ua/politologiya/55/7414-kriza-yak-ob-yekt-politichnogo-doslidzhennya.html>.
13. Україна 2016–2017: ознаки прогресу та симптоми розчарування (аналітичні оцінки) // Громадська думка про підсумки 2016 р. – К.: Центр Разумкова, 2017. – 94 с.
14. Центр Разумкова [Електронний ресурс] // Український центр економічних та політичних досліджень ім. О. Разумков: Офіційний веб-сайт. – Режим доступу: <http://razumkov.org.ua>.

15. Щедров С. До дослідження інституціональних засад політичної еліти [Електронний ресурс] / С. Щедров // Освіта регіону: Український науковий журнал. – 2008. – №1–2. – Режим доступу: <http://social-science.com.ua/article/21>.

References

1. Ashin G. Tolerantnost' i jelita / G. Ashin // Vlast'. – 2002. – №5. – S.28–36.
2. Hrabina H. Politychna elita Ukrainy yak uosobleniia subkultury vlady / H. Hrabina // Naukovo-teoretichnyi almanakh «Hrani». – 2016. – №3 (131). – S.55–61.
3. Zinchenko L. Komunikatsiia vlady z hromadskistiu: uspih chy proval? [Elektronnyi resurs] // Detektor-Media. – Rezhym dostupu: http://osvita.mediasapiens.ua/media_law/government/komunikatsiya_vlady_z_gromadskistyu_uspih_chi_proval/
4. Kononenko N. Yevropeiskii tsinnosti ta ukrainskyi politychnyi klas: chy vdaetsia vidrattysia vid «vizantiishchyny»? [Elektronnyi resurs] / N. Kononenko, O. Chernysh // Detektor-Media. – Rezhym dostupu: <http://detector.media/infospace/article/124179/2017-03-17-evropeiskii-tsinnosti-ta-ukrainskii-politichnii-klas-chi-vdaetsia-vidrattysia-vid-vizantiishchyni/>
5. Kochubei L. O. Politychna elita ta politychnyi klas: klasychni zarubizhni kontseptsii / L. O. Kochubei // Suchasna ukrainska polityka. Polityky i politolohiia pro nei. – 2009. – Vyp.17. – S.96–107.
6. Makukh O. Deinstytutsializatsiia politychnoi sfery v Ukraini: teoriia ta yii pidtverdzhennia praktykoii / O. Makukh // Studia politologica Ucraino-Polona. – 2014. – Vyp.4. – S.165–173.
7. Mandzii L. Metodolohiia doslidzhennia politychnoi elity [Elektronnyi resurs] / L. Mandzii. – Rezhym dostupu: http://old.filos.lnu.edu.ua/bulletin_philosophy/ua/docs/visnyk02/articles/mandziy.pdf.
8. Pareto V. Kompendium po obshej sociologii / V. Pareto / Antologija mirovoj politicheskoy mysli: Zarubezhnaja politicheskaja mysl' XX v. – T.2. – M.: Mysl', 1997. – 418 s.
9. Publichne upravlinnia: shliakhy rozvytku: materialy nauk.-prakt. konf. za mizhnar. Uchasti: u 2 t. / [za nauk. red. Iu. V. Kovbasiuka, S. A. Romaniuka, O. Iu. Obolenskoho]. – K.: NADU, 2014. – T.2. – 272 s.
10. Sartori Dzh. Vertikal'naja demokratija [Elektronnyi resurs] / Dzh. Sartori. – Rezhym dostupa: http://www.polisportal.ru/files/File/puvlication/Starie_publicakcii_Polisa/S/1993-2-9-Sartori-Vertikalnaya_demokratiya.pdf.
11. Sokolov V. Moral'nyj aspekt / V. Sokolov // Politicheskaja jelita: sostojanie i perspektivy stanovlenija. Politicheskaja sociologija. Informacionnyj bjulleten'. – M.: Luch, 1993. – №7 (14). – S.48–54.
12. Stavchenko S. V. Kryza yak ob'iekt politychno doslidzhennia [Elektronnyi resurs] / S. V. Stavchenko // Visn. Dnipropetr. un-tu. – 2008. – Rezhym dostupu: <http://www.stationline.org.ua/politologiya/55/7414-kriza-yak-ob-yeht-politichnogo-doslidzhennya.html/>
13. Ukraina 2016–2017: oznaky prohresu t symptomu rozcharuvannia (analitichni otsinky) // Hromadska dumka pro pidsumky 2016 r. – Kyiv, Tsentrazumkova, 2017. – 94 s.
14. Tsentrazumkova [Elektronnyi resurs] // Ukrainskyi tsentr ekonomichnykh ta politychnykh doslidzen im. O. Razumkov: Ofitsiinyi veb-sait. – Rezhym dostupu: <http://razumkov.org.ua>.
15. Shchedrov S. Do doslidzhennia instytutsionalnykh zasad politychnoi elity [Elektronnyi resurs] / S. Shchedrov // Osvita rehionu: Ukrainskyi naukovyi zhurnal. – 2008. – №1–2. – Rezhym dostupu: <http://social-science.com.ua/article/21/>

Shchedrova G. P., Doctor of Political Sciences, Professor, the head of Political Science and International Relations, University of Alfred Nobel (Ukraine, Dnieper), galinashed@gmail.com

Institutional dysfunction of political elite in Ukraine

One considered the manifestations of institutional dysfunction of the political elite in Ukraine. Its prerequisites and consequences, particularly in the functioning of the system of checks and balances were determined, the impact on the emergence of the crisis, the formation of values etc. It was found that at the present stage elite formation dysfunction of political elite in Ukraine embodied in the problem of implementing communication functions destructive impact on the system of checks and balances, non-moral criteria of political activity, strengthening the political crises. Specific recommendations that will overcome or minimize dysfunctional tendencies are proposed. It is about the respect for constitutionalism criteria, creating a sort of regulator that will not usurp power, respect for democratic traditions and high moral values, implementing the communication function with the mandatory provision of feedback and further advance of European integration, in particular through the implementation of European values.

Keywords: institutional dysfunction, political elite, political class, political values, political communication, public administration.

* * *

УДК 32.01(477)–05+94(477)–05

Гоцуляк В. М., кандидат політичних наук, доцент, доцент кафедри філософії і політології, Хмельницький національний університет (Україна, Хмельницький), gotsylak@ukr.net

Вплив масонства на формування НАЦІОНАЛЬНО-ДЕРЖАВНИХ ПОГЛЯДІВ С. ПЕТЛЮРИ

До масонства ставляться по-різному: одні вважають його респектабельною і трішки снобістською групою політиків та фінансистів, інші – світовою змовою ультрарадикалів. З одного боку, існує низка революцій і повстань, до яких причетні масони, зокрема Французька революція, повстання декабристів і жовтнева революція в Росії, з другого – незрозумілі маси в хитросплетіннях європейської політики, змови і скандали.

Масонство в Україні відіграло свою роль і повинно бути згадано в розв'язку української національної ідеї.

Прихід до влади в Україні С. Петлюри (з лютого 1919 р. він стає головою Української республіки) був пов'язаний з надіями на підтримку незалежної Української республіки масонами Франції й Англії, що мали значний вплив на уряди цих країн. Петлюра звернувся до світової масонерії з проханням підтримати Україну в боротьбі проти «червоних». Він виступав як глава «Великої ложі України», що об'єднала близько 800 масонів.

Ключові слова: масонство, ложа, революція, політика, національно-визвольний рух, державність, незалежність, президент.

Симон Васильович Петлюра займає чільне місце як у плеяді видатних діячів української історії ХХ ст., так і в історії національно-визвольних змагань українського народу. Йому судилося жити і працювати в найкритичніший період Української революції, стати на чолі молоді української держави і пройти непростий шлях боротьби за свободу та незалежність українського народу. Особливе місце йому належить серед творців української державності. Здається, що не залишилось жодного етапу його політичної кар'єри, який би не був дуже гостро коментований як прихильниками, так і ворогами. Радянська пропаганда зробила його чи не головним антирадянським «демоном», втіленням всіх «темних сторін», людини: зради, брехні, підступності. Радянська історіографія однозначно оцінювала його як ворога свого народу. «Націонал-радикальне» крило української історичної науки ставиться до постаті Симона Петлюри та його спадщини, мабуть, лише дещо краще, ніж радянські історики, але через абсолютно інші причини. І це не весь спектр думок.

Багато поколінь українських патріотів сприймають С.Петлюру як легенду і символ національно-державної ідеї. Сучасники називали його лицарем, тому що він був не лише виразником національно-державної ідеї, а й незламним борцем за її здійснення. Тоді, коли вирішувалось, бути чи не бути незалежній Україні, Петлюра стояв на чолі боротьби. У Західній Європі Головного Отамана називали «українським Гарібальді» [4, с. 412], підкреслюючи в ньому риси незламного борця за незалежність своєї країни. Ім'я С. Петлюри міцно вкарбувалося у свідомість багатьох поколінь українців, які прагнули волі і боролись за неї.

Метою дослідження є роль та вплив масонства на формування політичних поглядів С. Петлюри та розвиток українського національно-визвольного руху 1917–1921 років. Дослідженнями розбудови української держави даного періоду займалися: Т. Гунчак, В. Іванис, Я. Йосипишин, Б. Андрусин, М. Попович, Р. Сольчаник та ін.

Останній президент УНР в екзилі Микола Плав'юк підкреслював, що вороги Симона Петлюри належно